

Kungl. Vetenskapsakademien har till uppgift att främja vetenskaperna och stärka deras inflytande i samhället.
The Royal Swedish Academy of Sciences has as its aim to promote the sciences and strengthen their influence in society.

Stockholm 29 augusti 2018

Dnr: KVA/2018/158/76

Göran K. Hansson/hs
Ständig sekreterare
Telefon: 08 - 673 95 00
E-post: helene.sundstrom@kva.se

Utbildningsdepartementet
Universitets- och högskoleenheten

Yttrande om betänkandet Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring (SOU 2018:19, Dnr. U2018/01074/UH)

Kungl. Vetenskapsakademien önskar lämna följande yttrande beträffande betänkandet om praktiktäna forskning.

I detta yttrande ger vi först övergripande synpunkter på utredningens överväganden, och kommenterar därefter utredningens rekommendationer.

Övergripande synpunkter på utredningens överväganden och förslag

Praktiktäna skolforskning har som huvudsyfte att bidra med kunskap om hur undervisningen kan utvecklas och förbättras, i syfte att främja barns och elevers utveckling och lärande. Detta utgör ett stort forskningsfält med anknytning till flera olika discipliner, men där den svenska forskningen är av blygsam omfattning. Det är därför mycket positivt att utredningen fått i uppdrag att lämna förslag om hur den praktiktäna skolforskningen kan utvecklas och stärkas.

Utredningsdirektivet lägger tyngdpunkten på förslag kring organisation och genomförande av den praktiktäna skolforskningen, med särskild betoning på modeller för samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän, och utredningens inventeringar och förslag avser huvudsakligen sådana modeller. Direktivet (sid. 158) betonar också att den praktiktäna forskningen precis som all annan forskning ska hålla en hög vetenskaplig kvalitet i såväl nationell som internationell jämförelse. I utredningen saknas dock diskussioner kring hur forskningens kvalitet kan säkras och utvecklas. Vi ser detta som en allvarlig brist i utredningen, och pekar nedan på några omständigheter som kan hota kvaliteten i den praktiktäna forskningen.

I forskarutbildning inom skolområdet har under senare år licentiatexamen kommit att etableras som en vanlig ambitionsnivå. Denna lägsta forskarexamen kvalificerar dock inte för självständig forskningsverksamhet och den ger en kompetens som endast marginellt överstiger en tvåårig masterexamen. Licentiatexamen saknar också motsvarighet i de flesta andra länder. I den mån licentiatexamen ersätter doktorsexamen riskerar detta att medföra sänkningar av kvaliteten i forskningen, och det hade varit värdefullt om utredningen hade uppmärksammat detta. Licentiatexamen är vidare tillräcklig utbildningsmeritering för lektorat inom skolväsendet, och utredningen tillskriver lektorerna viktiga uppgifter i den praktiktäna forskningen. Det framstår som angeläget att denna resurs utnyttjas för utvecklingen av den praktiktäna forskningen, men det bör ske i nära samarbete med universitet/högskola och bör inte bedrivas isolerat ute i skolverksamheten.

I detta sammanhang finns det också anledning att peka på behovet av att alla lärare i skolväsendet har en vetenskaplig skolning som ger förutsättningar att ta del av vetenskaplig

primärlitteratur. Normalt ger en tvåårig masterexamen en sådan kompetens. I Finland krävs sedan 1970-talet masterexamen för anställning inom grundskolan, och i Norge införs för närvarande samma kvalifikationskrav. Mot bakgrund av att utredningen föreslår att lärare i skolväsendet ska få tillgång till de vetenskapliga litteraturlösningsdatabaserna vore det naturligt att även svensk lärarutbildning ska ligga på masternivå.

Utredningen betonar starkt att lärosätenas samverkan med skolor och skolhuvudmän bör underlättas liksom att lärare ska medverka i forskningen, genom att t.ex. samla in data och dokumentera verksamheten i skolan. Detta innebär dock inte lärarna ska ha eget ansvar för forskningen, utan att medverkan lämpligen sker inom ramen för fort- och vidareutbildning på olika nivåer, från grundnivå till forskarnivå.

Liksom är fallet med annan forskning framstår det som angeläget att projekt tillstyrks efter kvalitetsgranskning och i konkurrens. Skolforskningsinstitutet har utvecklat beredningsmodeller för granskning och prioritering av ansökningar som beaktar såväl forskningens relevans, som dess kvalitet, och som borde vara brett användbara.

Ett potentiellt allvarligt hot mot den praktiktäna skolforskningens kvalitet är att de ofta mycket komplexa frågeställningar som aktualiseras inte går att angripa med de tillgängliga metoderna. Den svenska skolforskningen har under lång tid kommit att prioritera kvalitativa metoder, som är ändamålsenliga för att besvara vissa kategorier av forskningsfrågor, men som inte är användbara för att studera andra problemställningar. Detta ställer krav på utveckling av kompetens och infrastruktur inom områden som försummas under lång tid, som exempelvis utveckling och användning av instrument för mätning av kunskaper och färdigheter. Det hade varit värdefullt om utredningen hade uppmärksammat denna typ av hot mot den praktiktäna skolforskningens kvalitet och diskuterat möjligheter att komma tillrätta med dem, t.ex. genom ett ökat utnyttjande av internationella erfarenheter.

Kommentarer till utredningens rekommendationer

Nedan kommenteras de rekommendationer som utredningen lägger fram i kapitel 11.

Rekommendationer för att stärka skolhuvudmännens medverkan i praktiktäna forskning

Rekommendation: Huvudmännen rekommenderas att ha en tydlig och varaktig ingång för samverkan kring praktiktäna forskning; och att ha ett tydligt och varaktigt stöd för att utifrån det systematiska kvalitetsarbetet kunna integrera resultat från praktiktäna forskning i förbättringsarbete.

Kommentar: Rekommendationen att huvudmännen etablerar tydliga och varaktiga kontaktytor gentemot potentiella samarbetspartners framstår som rimlig, men KVA **vill understryka** att dessa ingångar bör vara så flexibelt utformade att de förmår att stödja den stora mångfald av samarbeten som kan förväntas bli aktuell, liksom att det är angeläget att de som är involverade har vetenskaplig skolning. Samma krav bör även ställas på de personer som har ansvar för att integrera resultat från praktiktäna forskning i förbättringsarbete.

Rekommendation: Regeringen bör överväga en reglering av skolhuvudmännens ansvar att medverka i praktiktäna forskning, liksom att påskynda övergången till ett öppet

vetenskapssystem och därmed öppen tillgång till forskningsresultat för verksamma inom skolväsendet.

Kommentar: KVA **tillstyrker** rekommendationen att skolhuvudmännens ansvar att medverka i praktisknära forskning regleras och vill betona att detta i samma grad bör gälla för kommunala och enskilda huvudmän. KVA vill också betona vikten av att skolans personal får tillgång till de vetenskapliga publikationerna.

Rekommendationer som stärker lärosätenas roll i utbildningssystemet

Rekommendation: Lärosäten bör ha en gemensam ingång för samverkan kring lärar- och förskolläro-utbildningar och relaterad forskning.

Kommentar: Rekommendationen **tillstyrks**, med samma synpunkter som ovan anfördes i anslutning till motsvarande rekommendation riktad till huvudmännen. Erfarenheterna från regionala utvecklingscenter (RUC) ger dock inte stöd för att detta generellt är en ändamålsenlig struktur för att stödja samverkan kring forskning.

Rekommendation: Lärosätena bör tydligare forskningsintegrera utbildningen och den verksamhetsförlagda delen av utbildningen (VFU) inom lärar- och förskolläroprogrammen.

Kommentar: KVA **ställer sig positiv** till denna rekommendation. En förutsättning är dock att skolornas handledning ges av lärare som har insikter i såväl forskning som didaktiskt ledarskap. Utredningen "Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling" (SOU 2018:17) föreslår att aktivt deltagande i utvecklingen av undervisningen bör meriteras för de högre nivåerna i en föreslagen professionsstege, liksom att lärare på stegens högre nivåer bör ansvara för handledning av lärarstuderande.

Rekommendation: Lärosätena bör premiera samverkan i forskning och utbildning.

Kommentar: KVA **avvisar** rekommendationen att i tillsättnings- och befordringsärenden tillmäta samverkan meritvärde utöver forskningskompetens, dels därför att forskningskvalifikationerna är det primära oavsett forskningens organisatoriska form, dels därför att samverkanskompetens är svår att bedöma.

Rekommendation: Lärosätena bör arbeta för att attrahera motiverade studenter som är väl informerade om vad deras utbildning och framtida yrke innebär.

Kommentar: Erfarenheterna från den pågående försöksverksamheten med alternativa former för urval till lärarutbildning pekar på att detta är ett svåränvänt och ineffektivt verktyg för att rekrytera studerande med särskilda egenskaper.

Rekommendation: Regeringen rekommenderas att överväga en översyn av examensbeskrivningarna för lärar- och förskolläroexamina, med hänvisning till att det skett stora förändringar i skolan och lärarprofessionen sedan de nu gällande examensbeskrivningarna beslutades.

Kommentar: KVA **tillstyrker** rekommendationen.

Rekommendationer för att skapa utrymme för samverkan i det dagliga arbetet

Rekommendation: Lärosäten rekommenderas att inom ramen för forskares och lärares arbetsuppgifter skapa utrymme för samverkan kring såväl praktknära forskning som lärar- och förskollärarytbildningar.

Kommentar: Inom ramen för befintliga regelverk torde det inte finnas några svårigheter för lärosätena att skapa utrymme för sådan samverkan, givet att det finns finansiering för sådana arbetsuppgifter.

Rekommendation: Huvudmän inom skolväsendet rekommenderas att inom ramen för lärares och förskollärares arbetsuppgifter skapa utrymme för samverkan kring såväl praktknära forskning som lärar- och förskollärarytbildningar.

Kommentar: Se föregående kommentar.

Rekommendationer om ett utökat uppdrag till Skolforskningsinstitutet

Rekommendationer: Regeringen rekommenderas att (1) öka Skolforskningsinstitutets förvaltningsanslag för att institutet ska kunna möta behovet av systematiska översikter inom skolväsendets område; (2) anslå medel till Skolforskningsinstitutet för att institutet ska kunna intensifiera sitt arbete med att bygga upp en databas med information om kunskapsluckor; och (3) att uppdraga åt Skolforskningsinstitutet att utveckla och ansvara för en nationell webbplats för att underlätta för verksamma inom skolväsendet att medverka i och ta del av praktknära forskning.

Kommentar: KVA **ställer sig bakom** dessa rekommendationer.

Rekommendationer för att öka medelstillelningen för praktknära forskning

Rekommendation: Lärosäten rekommenderas att säkerställa att medel för praktknära forskning avsätts inom ramen för det interna resursfördelningssystemet.

Kommentar: Efter det att lärarutbildningen fördes in i högskolesystemet år 1977 har inte något reguljärt system för finansiering av forskning med anknytning till lärarprofessionen implementerats. Det har istället förutsatts att medel för sådan forskning ska avsättas inom ramen för lärosätenas interna resursfördelningssystem. Även om så också skett i viss utsträckning torde den långsamma uppbyggnaden av praktknära skolforskning ha sin grund i avsaknaden av adekvat finansiering. Det **framstår inte som rimligt** att förvänta sig att utredningens rekommendation om intern resursomfördelning kommer att leda till någon ökning av den praktknära forskningens kvalitet eller omfattning.

Rekommendation: Regeringen rekommenderas att säkerställa att lärosätena tilldelas medel för forskning som står i proportion till lärar- och förskollärarytbildningarnas volym.

Kommentar: Eftersom utredningen inte lämnar några konkreta förslag om den konkreta ekonomiska innebörden i detta förslag, och inte heller i konsekvensbedömningarna gör några beräkningar av de ekonomiska implikationerna av förslaget kan man förvänta sig att regeringen

tolkar rekommendationen som till **intet förpliktigande**. Det framstår dock som ett minimikrav att lärosätena kompenseras för de ökningarna av undervisningsvolymen som skett under senare år utan att anslagen till forskning har ökat.

Rekommendation. Regeringen rekommenderas att (1) uppdra åt lämplig myndighet att göra en översikt över befintlig finansiering för praktisknära forskning; (2) överväga en strategisk satsning på medel till behovsmotiverad forskning som inkluderar praktisknära forskning i nästa forskningspolitiska proposition; samt (3) fortsätta verka för att praktisknära forskning ska ingå i EU:s nästa ramprogram för forskning och innovation.

Kommentar: KVA **tillstyrker** att forskningsområdet tillförs resurser och vill påpeka att utredningen om befintlig finansiering med fördel kan omfatta all forskning som befrämjar skolverksamhetens utveckling och kvalitet.

Rekommendation att förtydliga uppdraget till försöksverksamheten med praktisknära forskning

Rekommendation: Regeringen rekommenderas att förtydliga uppdraget till försöksverksamheten med praktisknära forskning enligt en lista med 10 identifierade områden som kan utvecklas och prövas inom ramen för försöksverksamheten.

Kommentar: KVA **tillstyrker** rekommendationen. Dock skulle det varit önskvärt med en tydligare skrivning om hur den pågående försöksverksamheten ska ta inspiration från de goda exempel på samverkan som lyfts i utredningen på sidan 96-106. Det hade också varit önskvärt med en tydligare framskrivning av de fyra lärosätenas ansvar att inom ramen för försöksverksamheten lyfta goda exempel på samverkan nationellt och dessutom bidra till att finansiera de framgångsrika modeller som finns på andra lärosäten. Samverkansformerna inom noderna, samt finansieringen av dessa är otydligt beskrivna. Det behövs vidare en tydligare skrivning kring vad de relativt omfattande resurserna ska användas till samt hur försöksverksamheten ska följas upp efter explicita kriterier. Bedömning av kreativitet och nytänkande i utformningen av försöksverksamheten bör också ingå i utvärderingskriterierna.

Beslut i detta ärende har fattats av ständige sekreteraren efter förberedande arbete av Jan-Eric Gustafsson, ledamot av Vetenskapsakademien samt professor i pedagogik vid Göteborgs universitet, Per Kornhall, tidigare undervisningsråd vid Skolverket, och Pernilla Nilsson, professor i didaktik vid Högskolan Halmstad, samtliga ledamöter av Kungl. Vetenskapsakademiens kommitté för skolfrågor och/eller kommitténs arbetsgrupp för *Framtidens skola*.

Göran K. Hansson
Ständig sekreterare